

ДР ПЕЋА РИСТИЋ, ЖИЖДИТЕЉ И ОСНИВАЧ „МЕДИАЛЕ”, НАСТАВЉАЧ ДУГЕ ЛОЗЕ
ЧУВАРА ГРАДИТЕЉСКЕ ТАЈНЕ

Брод за спасење

Потомак је оних који су пројектовали патријаршију у Сремским Карловцима, обележили архитектуру Арада и Новог Сада, пострадали под „диктатуром пролетаријата”. И у „вуненим временима” успевао је да пронађе своју пукотину светлости. Од идеолошког терора склонио се у математику, из чељусти „колектива” умакао у једну дашчару на Сави, тражећи излаз из соц-реализма постао један од оснивача „Медиале”. Данас, када потпуно исти људи на њега кидишу као јуришници оне друге интернационале и њене идеологије, кад га из „невладиног сектора” нападају стари удбаши и њихови стипендисти, он с дечјом ведрином збори о животу као продуженој литургији, стварању као молитви, архитектури као страсти, кичу као неопростивом греху. И позива на помирење и оцеловљење народа

Пише: Маја Радонић

У зва-нич-ној би-о-гра-фи-ји др Пре-дра-га Пе-ђе Ри-сти-ћа сто-ји да је ин-же-њер ар-хи-тек-ту-ре, про-фе-сор Ака-де-ми-је СПЦ за умет-ност и кон-сер-ва-ци-ју, цр-кве-ни

гра-ди-тељ, или – ка-ко во-ли да ка-же – жи-жди-тељ, што је дре-в-на срп-ска реч за ар-хи-тек-ту-ру, са око 80 ре-а-ли-зо-ва-них цр-ка-ва и цр-кве-них обје-ка-та, и док-тор на-у-ка Уни-вер-зи-те-та у Гра-цу. У не-зва-нич-ној би-о-гра-фи-ји, он је Пе-ђа Исус, ка-ко га је про-звао глу-мац Се-ве-рин Би-је-лић, ко-га је Пе-ђа оста-вио иза се-бе ка-да је по-стао пр-вак Ср-би-је у пли-ва-њу на 200 ме-та-ра 1946. го-ди-не, по-тен-ци-јал-ни атен-та-тор на Ти-та у сво-јој ше-сна-е-стој го-ди-ни („чи-тао сам ка-ко Ин-ди-јан-ци ло-ве мај-му-не та-ко што у уста ста-ве ку-ра-ре и на-мо-че стре-ли-цу, и он бло-ки-ра рад ср-ца на пар ми-ну-та, до-вољ-но да чо-век умре, а не оста-вља тра-го-ве; ја бих упо-тре-био олов-ку и ма-лу сач-му на-то-пље-ну отро-вом и по-го-дио га у врат кад про-ла-зи, али ни-сам мо-гао да на-ба-вим ку-ра-ре, а да не бу-дем от-кри-вен”), хап-шен и пре-би-јан пре-ко ше-зде-сет пу-та од ко-му-ни-стич-ке вла-сти због не-по-доб-ног по-ре-кла („јед-ном сам за-тво-рен три да-на у згра-ди да-на-шњег Арт ка-на-ла, јер сам гле-дао аме-рич-ки филм *Тро-ва-чи на лу-чи-ни*, што се сма-тра-ло де-мон-стра-ци-јом за им-пе-ри-ја-ли-зам, а дру-ги пут сам ухап-шен и та-да и пре-би-јен, јер сам про-ла-зе-ћи ули-цом гле-дао у прав-цу аме-рич-ке ам-ба-са-де”).

Од-ра-стао је на Се-ња-ку, у ку-ћи ко-ју су од-у-зе-ли ко-му-ни-сти и до да-нас ни-су вра-ти-ли, дру-жио се са цар-ским Ру-си-ма („се-ћам се пра-зни-ка у Ва-ве-де-њу, ка-ко су се Ру-си мо-ли-ли, и њи-хо-вог по-себ-ног за-но-са то-ком „Хе-ру-ви-ке”), чи-тао је о. Ју-сти-на По-по-ви-ћа и вла-ди-ку Ни-ко-ла-ја Ве-ли-ми-ро-ви-ћа, био увек ве-ран Бо-гу, пра-во-сла-вљу, за кра-ља и отац-би-ну, као и сви ње-го-ви та-да-шњи бли-ски при-ја-те-љи. Је-дан је од нај-зна-чај-ни-јих при-пад-ни-ка ле-ген-дар-не „Ме-ди-а-ле”, а бра-ду је но-сио да „на-гла-си да је чет-ник” („ка-да ми се ро-дио син Са-ва, ја сам се ша-лио да је ро-ђен са ко-кар-дом на че-лу”). По-све-ћен у пот-пу-но-сти цр-кве-ном гра-ди-тељ-ству и ду-бо-ко све-стан да то ни-је обич-на гра-ђе-ви-на, већ „брод у ко-јем се љу-ди спа-са-ва-ју”, при сва-ком но-вом про-јек-ту до-след-но бра-ни ре-а-ли-за-ци-ју иде-је до кра-ја, те се че-сто де-ша-ва-ло да не бу-де у при-ли-ци да оста-не на из-град-њи до кра-ја. По-ред свих те-шких и че-сто дра-ма-тич-них мо-ме-на-та у жи-во-ту, до-стој-них не-ког уз-бу-дљи-вог ро-ма-на, ње-го-ва ве-дри-на и го-то-во де-ти-њи по-глед, са јед-не стра-не, и де-ло ко-је по ду-би-ни, озбиљ-но-сти и оби-му мо-же да ис-пу-ни и три жи-во-та, са дру-ге стра-не, го-во-ре да је пред ва-ма Лич-ност, чо-век чи-ји је жи-вот истин-ски „про-ду-же-на Ли-тур-ги-ја до веч-но-сти” (Пе-ђа Ри-стић).

НА-СЛЕ-ЂЕ И ВЕ-ШТИ-НА

• Рекли сте једном приликом да је архитектура врло сложен једноставан на ука. Вашо опредељење је црквено градилиштво, што подразумева пошто вам некако на, са једне, али и велики простор за креативност, са друге стране. Како је и како да у Вашој мањини стајете то опредељење?

То се вероватно предодредило још пре мог рођења, зато што сам четвртагенерација дипломираних архитеката у мојој породици по мајци, рођењу Табаковић, из Арада (данас у Румунији), не рачунајући оне претке који су били те сари или дунђери. Први дипломирани архитекта у породици са Университета у Бечу био је веома талентовани деда стриц, Александар, који је урадио пројекат за патријаршију у Сремским Карловцима под шифром „Ко хоће часно, не може лако”. На жалост, умро је врло млад. Други је био деда Милан, који је живео веома дуго и међу осталим изградио око десет цркава и обележио архитектуру Арада. Дешавало се да сам цртао поред њега. Затим долази ујак Ђорђе, који је обележио архитектуру Новог Сада и једна улица у Новом Саду данас носи његово име. Са њим сам као већ стадали архитекта у неколико „радио” заједно, односно, он је потписао моје мале пројекте док ја сам био овлашћен, а Манастир свете Меланије код Зрењанина који је он пројектовао 1935. године ја сам после његове смрти проширио. Иначе, у Новом Саду се већ десет година додељује архитектонска награда Ђорђе Табаковић, по мом ујаку, и један од добитника је извесни Бербаков, син свештеника, који је награђен за споменик Шиптарима партизанима у Старом Бечеју. Ја сам се те 1944. задео у Старом Бечеју и видео како су четнике одмах стрељали као колаборанте, а Шиптари балисте, отворене фашисте, молили су да пређу у партизане. Неколико њих стрељали су да би „убедили” остале да им „добровољно” приђу. Било је смешно гледати те Шиптари у кратким панталонама афродезена, испод којих су вириле беле дугачке прљаве гаће, како на мунус 10–15 на тргу слушају предавања из марксизма на српском језику, који не разумеју ни реч. Тако су комунисти преобукли отворене фашисте и убице у ослободитеље, па не треба да се чудимо што и сада Агима Чекуа прихватају и проглашавају за премијера, јер то је све у духу такве традиције.

Поред наслеђа са мајчине стране, и мој отац је био инжењер централног грејања, па сам врло често њему цртао планове инсталација у зградама, а на крају незавршеног ланца наслеђује син Сава и изгледа да ме добро превазилази. Данас углавном радимо жеестоко заједно. Свака част изузетима, међутим, ове „ђавоље” вештине, да би биле успешне, треба одгајати генерацијама.

АЛА И МЕД

• То врење ме крајем чеј трде се тих и по чет ком пе де се тих го ди на би ло је из у зет но те шко, чак и опа сно за све оне ко ји се ни су укла па ли у но ви ко му ни стич ки си стем, на ме тан си лом и стра хом. У ка квим усло ви ма су те кле Ва ше сту ди је?

Због све-га из-не-тог та-кав фа-кул-тет је за ме-не био ну-жно зло кроз ко-је сам имао же-љу са-мо да се про-ву-чем. Би-ло је то вре-ме удар-ни-ка, а на оба-ве-зну прак-су већ по-сле пр-ве го-ди-не смо сла-ни де-кре-том. Ван-пар-тиј-ци су до-би-ја-ли за-ба-че-ну уну-тра-шњост, а ко-му-ни-сти цен-тар гра-да. Ја сам из-гле-да био вешт, па сам успе-вао и ту да се из-ву-чем. Ме-ђу-тим, го-то-во сви слич-ни ме-ни, као ре-ци-мо Ле-о-нид Шеј-ка, ни-су има-ли до-вољ-но сна-ге да из-бег-ну ни рад-не ак-ци-је, ни прак-су на те-ре-ну, па су по-стра-да-ли. Баш сам не-дав-но до-био јед-ну ста-ру фо-то-гра-фи-ју, до-сад не-по-зна-ту Шеј-ки-ним би-о-гра-фи-ма, са оба-ве-зне прак-се у Чач-ку, где он сто-ји у дру-штву сво-јих ко-ле-га на гра-ди-ли-шту, а на по-ле-ђи-ни је ис-пи-сан да-тум – 9. ок-то-бар 1950. го-ди-не. Ја сам „иле-гал-но” те-рао по свом сло-бод-ном из-бо-ру, а то зна-чи да сам се ба-вио свим и сва-чим, по-чев од спор-та, пре-ко би-о-ло-ги-је, фи-зи-ке, астро-но-ми-је, па до ви-ше ма-те-ма-ти-ке, во-зио сам чам-цем лов-це, по-пра-вљао ча-сов-ни-ке, шти-мо-вао кла-ви-ре, ра-дио на гра-ђе-ви-на-ма, и не-мам пој-ма ка-ко сам имао сна-ге и ода-кле сам цр-пео енер-ги-ју да не по-су-ста-нем у без-ма-ло ни-ка-квим ма-те-ри-јал-ним усло-ви-ма, са оцем ко-ји је био на ро-би-ји. То је, ме-ђу-тим, би-ло нео-п-ход-но, јер је ар-хи-тек-ту-ра у осно-ви све-о-бу-хват-на, али је исто-вре-ме-но и ве-о-ма про-сто сло-же-на, јер је она у том про-стом са-же-том збир-ном об-ли-ку ико-но-стас свих на-у-ка с ко-ји-ма сва-ко-днев-но жи-ви-мо. Ми но-си-мо ти-ту-лу „ин-же-њер ар-хи-тек-ту-ре”, па за нас ин-же-ње-ри ка-жу да смо лу-ди умет-ни-ци, а умет-ни-ци да смо хлад-ни ин-же-ње-ри.

• Деј лом и из тај квих окуј пљај на „неј пој добј ниј”, у ствај ри истој миј шљеј ниј ка кој ји су ствај рај ли свој ју „оазу у опј штој пуј стиј ниј дуј ха

”

, на ста ла је и чу ве на „Ме ди а ла

”

, а Ви сте сва ка ко је дан од не них

ис так ну ти јих чла но ва. Ка кви су би ли Ва ши ме љу соб ни ути ца ји?

То ми не зна-мо. Што би ре-као мој при-ја-тељ, ве-ли-ко-Ср-бин из Цр-не Го-ре, са-да по-кој-ни Ву-ко-та Ву-ко-тић, зва-ни Ту-па: „Та *Ме-ди-а-ла*, то ви је из-ми-слио они Гла-вур-тић!” (Ина-че, нај-че-шће сам хап-шен због мо-јих при-ја-те-ља Ср-ба из Цр-не Го-ре, па би Ву-ко-та ре-као: „Не-мо’ ти жа-бар (рав-ни-чар) да ми бра-ниш срп-ство!”)

„Ме-ди-а-ла” – то је из-ре-као Љу-ба По-по-вић, а у то вре-ме по-сто-ја-ли су ра-зни из-ми – ег-зи-стен-ци-ја-ли-зми, и ра-зни дру-ги, а је-ди-ни из-вор-ни по-крет ко-ји ни-је био ко-пи-ја је „Ме-ди-а-ла”, иако то и ни-је био за-и-ста по-крет. Ми смо се јед-но-став-но дру-жи-ли ме-ђу со-бом спон-та-но, без не-ких фор-мал-них оку-пља-ња. По-след-ње ре-чи Ле-о-ни-да Шеј-ке су: „Сли-ка-ње је об-лик мо-ли-тве...” И град-ња цр-кве је об-лик мо-ли-тве, Цр-ква је мо-ли-тва, као и ико-не. Шеј-ка и ја смо се дру-жи-ли на ис-тој та-ла-сној ду-жи-ни. Ја сам од-ра-стао са Ру-си-ма ода-ним Ца-ру, био их је пун Бе-о-град, а и на-ша ку-ћа, јер су као „при-спо-со-бље-ни” тех-нич-ки цр-та-чи ра-ди-ли код мог оца ин-же-ње-ра. Је-ди-но што им за-ме-рам је што ме ни-су на-у-чи-ли ру-ски је-зик, бу-ду-ћи да су срп-ски го-во-ри-ли као и ми. Ка-сни-је, на мом фа-кул-те-ту, на ме-не су ипак нај-ви-ше ути-ца-ли баш ти на-ши дра-ги ру-ски еми-гран-ти, као што су би-ли мо-ји про-фе-со-ри Гри-го-ри-је Са-мој-лов и Пе-тар Анаг-но-сти. Ка-да се ка-же љу-бав из-ме-ђу Ср-би-је и Ру-си-је, ја ми-слим на те Ру-се...

МАЈ-СТО-РИ И ДР-ЖА-ВЕ

• Ка да су Вас ско ро пи та ли ко ли ко сте цр ка ва про јек то ва ли и Ви ре кли „око 50 ”, ре ак ци ја је би ла „ех, баш то ли ко’”. То вас је на те ра ло да их по бро ји те и до шли сте до бро ја 80, што је и Вас из не на ди ло. Ко ли ко

них је из грађа не до краја по Вашој замисли и са Вашим учењем?

Можда само оне прве које сам подигао у манастиру Каони и околини. Архитектура је једна од највећих страсти и као свака патолошка љубомора би ва да обузме човека толико да не може да се контролише. Прво је било забрањено да неко буде аутор, ако комисија то не одреди, а онда је свако преузимао да буде аутор. У том судару се поставља питање шта да радим кад сам по свом завету самостални аутор, који самостално пројектује и одговорно потписује своје ауторско дело, на које одмах сви наваљивају да га скривају, не би ли се и они напустили стваралачког усхићења које ја, по њима, себично и недемократски присвајам само за себе. Стваралаштво није плод демократије, демократија треба само да обезбеди независност уметника и да се не меша у његово дело. Када је пре неколико година започела градња моје прве београдске цркве, у Крњачи, био сам писмено удаљен са градилишта, а порушен ми је и започети зид висине метар и по. Опет сам и ту успео да нађем пукотину и да се провучем, и да, као у пожару неправде који не могу да угасим, спасем оно што се спасти може. Тако сам ипак успео да у Крњачи остварим, истина мало окрњен пројекат, али ипак око 80 одсто мој пројекат, с тим што сам радове на објекту водио преко посредника. Ипак паметнији попушта. Нећу себи да дозволим да се понашам као наши политичари, доста је у српском народу сукоба и раздвајања. Народ је ипак задовољан изгледом своје нове цркве, а колико сам чуо о њој се и Његова Светост патријарх српски Павле веома повољно изразио.

• Када се „међународна заједница укључила у пројекте обнове раџа том пострадалих културних доbara, поствљен је поновно двојструки принцип, по којем се само српској страни на меће да у обнови учествују и руси тељи и они који ни су учествовали у градњи, а када су муслимански или католички објекти у питању принцип је друга чији, што нам јасно говори и пример Мошара?

На жалост, да. Када сам имао трибину поводом годишњице 17. марта, где су позвани сви медији и амбасадори и министри, одазвао се један амбасадор – турски и један министар – Радивоје Хаумов. Рекао сам тада турском амбасадору да је Турска озбиљна држава, јер води рачуна о свом наслеђу, а поводом обнове мостарског моста. Мост је рађен међународном рекомпозицијом.

Рад-ни-ци ко-ји су то ра-ди-ли до-шли су из Тур-ске, до-ла-зио је њи-хов ми-ни-стар кул-ту-ре и сва-ко-днев-но је пра-тио ра-до-ве, диг-ну-та је ша-тор ца-ми-ја и сви мај-сто-ри су се днев-но пет пу-та кла-ња-ли. То се та-ко ра-ди. Без об-зи-ра што то сад ни-је Тур-ска, Тур-ци су ауто-ри тог мо-ста и ни-ко бо-ље од њих не мо-же да га об-но-ви на исти на-чин. Ни-је то са-мо то што су те-са-ни-ци за-ли-ва-ни оло-вом, већ што су ти мај-сто-ри по-том-ци ста-рих мај-сто-ра. Гле-дао сам при-лог на ТВ о јед-ном од њих, и он ка-же да има де-сет ге-не-ра-ци-ја ко-је кле-шу ка-мен и да му је ве-ли-ка част да ту ра-ди. Он са-свим дру-га-чи-је ра-ди не-го не-ки дру-ги на-род ка-да би ра-дио. И та-ко сад ми исто тре-ба да ка-же-мо да не-ће-мо са Шип-та-ри-ма да об-на-вља-мо, не-го ће да ра-де на-ши, та-ко-ђе струч-ни ка-лу-ђе-ри. На при-мер, игу-ман Лу-ка у ма-на-сти-ру Це-тињ-ском је ди-пло-ми-ра-ни исто-ри-чар умет-но-сти, ма-ги-стар је, био би и док-тор да се ни-је опре-де-лио за мо-на-штво, и тре-ба-ло је да на-сле-ди Ми-о-дра-га Јо-ва-но-ви-ћа на ка-те-дри за исто-ри-ју умет-но-сти у Бе-о-гра-ду. Да-кле, има у цр-кви до-ста та-квог ка-дра, не до-вољ-но, али ипак има. Тре-ба да се вра-ти сва имо-ви-на цр-кви и сва над-ле-жност, ка-ко је већ ура-ђе-но у Ру-му-ни-ји.

ДОГ-МА И СЛО-БО-ДА

• Бу^д ду^ћи да цр^к ква ни^ј је обич^н на гра^ђе^ви^на, већ брод у ком се љу^ди спа^с са^ва^ју, ко^ји ка^нон^ски зах^те^ви при град^ни мо^ра^ју до^слов^но да се по^шту^ју да би цр^к ква за^иста и би^ла то – спа^с са^ва^ју^ћи брод?

То мо-же вр-ло про-сто да се об-ја-сни, ако би се при-хва-ти-ла те-за да не-ма су-штин-ске, већ са-мо фор-мал-не раз-ли-ке из-ме-ђу, ре-ци-мо, Ев-кли-до-ве ге-о-ме-три-је и цр-кве-них ка-но-на жи-во-град-ње и жи-во-пи-са-ња. Ло-ши ђа-ци се пла-ше ма-те-ма-ти-ке, а ма-те-ма-ти-ка се за-сни-ва на оно-ме што се не до-ка-зу-је (ак-си-о-ми), у шта се исто та-ко не-сум-њи-во ве-ру-је „без до-ка-за”, као што се свим те-лом и ду-шом ве-ру-је у Бо-га. За-то се ни-шчи ду-хом де-мо-крат-ски удру-жу-ју и тра-же да се уки-не и из-ба-ци ма-те-ма-ти-ка из шко-ле, „да се де-ца не му-че”, а не-вер-ни-ци да се цр-ква одво-ји не са-мо од шко-ле, већ и од на-у-ке и др-жа-ве, да се де-ца „не за-лу-ђу-ју”. Ме-ни лич-но дог-ма уоп-ште не сме-та, већ, на-про-тив, она ми чи-ни те-мељ у мом сло-бод-ном гра-ди-тељ-ском ства-ра-ла-штву да не бих на-чи-нио

кич, што је нео-про-стив грех пре-ма Све-том Ду-ху, а ма-те-ма-ти-ка ми слу-жи да ми се оно што гра-дим не сру-ши. Не мо-же јед-но без дру-гог. Кад има-те ку-по-лу на ква-драт-ној осно-ви, на при-мер, има та че-ти-ри пан-дан-та-фа, ко-ји чи-не раз-ва-љен гроб вас-кр-слог Хри-сто-са. Цр-ква је део мо-ли-тве код нас – ни-је код су-бо-та-ра, та-мо је ва-жно да су љу-ди у јед-ној про-сто-ри-ји, да је ле-по окре-че-но, да су чи-сти, до-бри, ху-ма-ни, а о Све-тој тај-ни не-ма ни го-во-ра, мо-жеш са-мо да их гња-виш и бо-ље да о то-ме не при-ча-мо, јер не-ма ту ди-ја-ло-га, не мо-же да се укло-пи јед-но у дру-го. Као и сва-ка умет-ност, цр-ква је об-лик мо-ли-тве, од-но-сно Ли-тур-ги-је, а цео жи-вот је у ства-ри про-ду-же-на ли-тур-ги-ја до веч-но-сти.

• Како да се изборимо са опасношћу да и код нас за влада коло нијални дух, с обзиром на некритичко преузимање падних узора и поитискивање свога на слеђа?

На-ша при-ча ми ли-чи на при-чу о „Мау мау”. То је био је-дан до-бро-ћуд-ни Ке-ни-јац ко-га су чак и Ен-гле-зи при-хва-ти-ли. На-учио је да чи-та и пи-ше и био чи-тач во-до-ме-ра у Ке-ни-ји. Он-да су ње-го-ви по-че-ли да се бо-ре за сло-бо-ду и ње-га су Ен-гле-зи про-гла-си-ли да је љу-до-ждер, да је „Мау мау” (то је не-што слич-но као што су на-ши чет-ни-ци про-гла-ше-ни за ко-ља-че). Ме-ђу-тим, ма-ло ка-сни-је су га оже-ни-ли јед-ном ру-жном пла-вом Ен-гле-ски-њом, јер је за црн-це то не-што зна-чај-но: бе-ла же-на. Исто су ти исти Ен-гле-зи про-гла-си-ли и Або-ри-ци-не за љу-до-жде-ре осва-ја-ју-ћи Ау-стра-ли-ју. Пре две го-ди-не се пред-сед-ник Ау-стра-ли-је из-ви-нио Або-ри-ци-ни-ма ко-ји ни-ка-да ни-су би-ли љу-до-жде-ри, јер је то би-ло са-мо оправ-да-ње да их ис-тре-бе. Мар-ка-ле и Ра-чак, зна-чи, ни-су се де-си-ли пр-ви пут, ра-ди-ли су то већ.

Да се вра-тим на Мо-стар – про-фе-сор уни-вер-си-те-та у Не-мач-кој и Ау-стри-ји Бо-рис Под-ре-ка, и члан СА-НУ, ми-слим да му је мај-ка би-ла Мо-стар-ка, да би се на-вод-но оду-жио Мо-ста-ру до-во-ди мла-де ар-хи-тек-те и сту-ден-те уни-вер-си-те-та са нов-цем Ага Ка-на у Штут-гар-ту да нам про-јек-ту-ју об-но-ву по-ру-ше-ног Са-бор-ног срп-ског пра-во-слав-ног хра-ма у Мо-ста-ру из-гра-ђе-ног 1863–73, де-ло зна-ме-ни-тог на-род-ног мај-сто-ра Ан-дре-ја Да-мја-но-ва из Ве-ле-са. Ви-ди-те то ко-ло-ни-јал-но чу-до, ка-ко они по-сту-па-ју пре-ма на-ма? У истом Мо-ста-ру Тур-ци об-на-вља-ју свој мост ка-ко сам већ опи-сао. Сад мла-ди ар-хи-тек-ти из Евро-пе, под вођ-ством ар-хи-тек-те Под-ре-ке, да-ју сво-ја „ре-ше-ња”, а ра-ди илу-стра-ци-је ка-ко тре-ба да се ура-ди об-но-ва срп-ске цр-кве не-ка по-слу-жи ци-тат из ви-со-ко ко-ти-ра-ног ра-да Бе-ња-ни-на Ши-ла-ка, ко-ји ина-че слу-жи као пре-по-ру-ка за об-но-ву:

„Pro-jekt pred-vi-dja da se ru-še-vi-ne sta-re cr-kve pre-slo-že u vi-so-ki zid u ob-li-ku slo-va ,U' ko-ji se s br-da otva-ra pre-ma pa-no-ra-mi Mo-sta-ra. U tom po-lju na-sta-je no-va cr-kva. Ovaj no-vi otvor pre-ma re-al-no-sti po-slje-rat-nog do-ba po-ku-ša-va da već iz-gle-dom sa-mog kom-plek-sa omo-gu-ći raz-gra-đi-va-nje pre-tje-ra-nog ma-sov-nog pa-te-tič-nog mi-to-lo-gi-zi-ra-nja. Pred-lo-že-ni obje-kat te-ži no-vom su-ži-vo-tu s dru-gim vjer-skim za-jed-ni-ca-ma.”

Та ар-хи-тек-ту-ра, то још и ни-је та-ко стра-шно, ма-да не-ма ни-ка-кве ве-зе са пра-во-сла-вљем, али тај текст, то је прст у око, то је та-тар-ско ижи-вља-ва-ње...

Ми мо-же-мо да уђе-мо у те европ-ске ин-те-гра-ци-је, али ис-кљу-чи-во као ком-плет-ни љу-ди, а не као ко-ло-ни-ја. Нер-ви-ра-ју ме на-ши љу-ди што не па-зе на сво-је пи-смо – ја у свом ком-пју-те-ру све пи-шем ћи-ри-ли-цом, код ме-не је све ћи-ри-ли-ца, то је на-ше пра-во пи-смо, пи-смо срп-ског је-зи-ка. <

(Април 2006)